

COMICUL LA CARAGIALE

*''Niciodată gândirea n-are alt vrăjmaș mai
cumplit decât vorba, când aceasta, nu-i vorbă
supusă și credincioasă, nimic nu arde pe
ticăloși mai mult ca râsul.''*

I. L. Caragiale

I.L. Caragiale a creat o operă cu particularități care o unicizează în contextul literaturii naționale, dar și universale, o operă în care se disting cu ușurință trei universuri diferite : comic, tragic și fantastic.

Principala modalitate de caracterizare a personajelor și de construire a situațiilor în care sunt puse în constituie comicul. Comicul apelează, pe lângă ironie, la satiră, care deseori este virulentă, ori duce la sarcasm, stârnind hohote puternice și profunde, având drept scop condamnarea, dezaprobarea și îndepărtarea trăsăturilor negative ale societății sau ale oamenilor.

Comicul este definit ca fiind o categorie estetică presupunând situații care provoacă râsul printr-o disproporție , prin contrastul dintre esență și aparență , dintre efort și rezultatele lui , dintre viu și mecanic , dintre scopuri și mijloace. Provoacă râsul dar sfera râsului este mai largă decât cea a comicului, sancționează , presupune o atitudine critică față de obiectul asupra căruia se exercită, presupune conștiința superiorității celui care râde față de obiectul respectiv.

Comic al situațiilor

Caragiale folosește scheme tipice , modalități cunoscute în literatura comică universală , cum ar fi încurcătura , confuzia , coincidența , echivocul , revelațiile succesive , quiproquo - ul = (înlocuirea cuiva prin altcineva , substituirea , acumularea progresivă , repetiția , evoluția inversă , interferența) .

Exemplu: pierderea și găsirea scrisorii, aparițiile neașteptate ale cetățeanului turmentat, prezența unor grupuri insolite: triumghiul conjugal: Zoe, Trahanache și Tipătescu; cuplul Brânzovenescu – Farfuridii; diversele combinații , de adversari, indicațiile de la centru privind alegerea lui Dandanache, confuzia făcută de Dandanache între identitatea lui Trahanache și a lui Tipătescu .

Comicul de situație reiese, așa cum îl arată și numele, din situațiile cele mai surprinzătoare în care sunt puse personajele, provocate de coincidențe, de încurcături, confuzii și împrejurări echivoce.

Înfățișând tipul cuceritorului, al aventurierului, Nae Girimea, frizer și subchirurg, provoacă toată agitația și încurcăturile piesei, „D-ale carnavalului” declanșează comicul de situație, care constituie și subiectul comediei. El este amantul Miței Baston, care la rândul ei este amanta lui Mache Razachescu, ce-i mai zice și Crăcănel. Dar, în același timp, Nae este și amantul Didinei Mazu, amanta lui Iancu Pampon.

Situațiile comice apar încă de la începutul piesei cu apariția în frizerie, locul de desfășurare a primului act a lui Pampon care-l caută pe d. Nae într-o problemă delicată și care este întrebat de Iordache calfa d. Nae ce dorește. Acesta insistă politicos să-și ofere serviciile „da, poftiți!... Barba? Părul?...” Atunci poate vă spălați la cap?”. Dar, Pampon, nu se spală pe cap pentru că suferă de bătăi de inimă și apoi nu a venit pentru „alișveriș”. Apoi o altă situație comică este aceea relatată de Iordache lui Pampon în legătură cu spițerul care a reușit să-l înșele pe stăpânul lui vreo zece luni cu biletele de abonament.

Apariția pateticei Mița, care se trânteste pe scaun și spune că este nenorocită pentru că: „Nae, pe care l-am iubit, pe care l-am adorat pentru eternitate, până la nebunie...” o înșală și care amenință cu un scandal cum „n-a mai fost până acum în tot Universul” precum și apariția Cantindatului legat cu o basma la fâlcii sunt alte situații care construiesc comicul de situație. Deși, îl doare măseaua, vorbește mult, pentru că în final, când Iordache aduce cleștele, el iese repede din frizerie spunând că „...e târziu...am treabă la cântărire, am o groază de avizuri de făcut...”.

Dar poate cel mai bine iese în evidență comicul de situație în actul al II-lea, când toate personajele comediei se întâlnesc cu balul mascat din mahala. Tachinarea Didinei de către Catindatul care era bine „magnetizat”, monologul lui Crăcănel referitor la faptul că tot nu pricepe de ce a fost agresat, Iordache în costum de turc care o induce în eroare pe Mița, modul în care Crăcănel află că este înșelat pentru a opta oară și că i se spune „Mangafaua”, schimbarea costumelor pentru a nu fi recunoscuți unii de ceilalți, aruncarea sticluței cu vitriol englezesc și plecarea în grabă a lui Nae, a Didinei și a lui Iordache de la bal sunt doar câteva momente care scot în evidență comicul generat de situațiile neprevăzute în care se află personajele comediei.

Comicul de limbaj este cu totul remarcabil în toată opera lui Caragiale și un mijloc de caracterizare ce-l individualizează net pe acest inegalabil dramaturg în întreaga literatură română. Scriitorul nu construiește fraze ample, suprimă tot ceea ce i se pare de prisos, tot ceea ce ar îngreuna receptarea imediată și clară a ideilor exprimate.

Limbajul folosit de personaje este un mijloc de tipizare a acestora. Astfel, ticurile verbale: „Aveți puțintică răbdare, stimabile”, „Mă-nțelegi?”, „Dați-mi voie” utilizate de Trahanache sau Farfuridi, întrebuițarea exagerată a cuvântului „curat” de către Pristanda, alăturat chiar unor termeni opuși („curat murdar”), modul de adresare al lui Dandanache cu „neicușorule”, „puicușorule”, nu numai că provoacă râsul, dar și caracterizează pe cel ce le folosește, lăsându-l pe spectator să-și definitiveze impresia despre personaj.

Greșelile de vocabular se produc din cauza deformării cuvintelor, mai ales a neologismelor, fie din lipsa de instrucție, fie din mimetism (prin imitație): pronunție greșită: "levorver", "bagabont", "amploiat", "ambit", "ceferticat medical; etimologie greșită: "sufragiu", cu sens de "vot" ("nu vom putea intra pe calea viritabilei progres, până ce nu vom avea un sufragiu universale...") este înțeles cu sensul de "servitor" ("bate în ciocoi, unde mănâncă sudoarea poporului suveran... știi: masa sufragiu"). Confuzia se face între sufragiu (vot), provenit din limba franceză -suffrage- și sufragiu (servitor), cuvânt provenit din limba turcă – sofraci; lipsa de proprietate ale termenilor: "a manca", însemnând "a lipsi" este înțeles cu sensul de "a manca"; de exemplu, citatul din articol este "nimeni nu trebuie a manca de la datoriile ce ne impun solemnitatea" iar Ipingescu explica superior ca "să nu mai mănânce nimeni din sudoarea bunioara a unuia ca mine și ca dumneata, care suntem din popor"; confuzie între cuvintele provenite din limba franceză "pitie" care înseamnă "mila" și "piete" care are sensul de "cucernicie": "Nu striga! nu striga! fii mizericordioasă; aibi pietate!"; amestecul ridicol al cuvintelor de jargon cu limbajul de mahala: "eram ambetată absolut", "așa deodată, sanfaso", "Uf! Tățico, maser, bine ca m-a scapat Dumnezeu de traiul cu pastramagiul!", "Ei, Doamne, tato, parol, știi că ești curioasă!", "Merg numai așa de un câprit, de un pamplezir", "Ei! țăto, eu ma duc, bonsoar, alevoa."

Comic de moravuri:

- rezultat din contrastul dintre pretențiile de moralitate, onorabilitate din viața politică, socială și de familie și esența profund imorală a vieții sociale, politice și familiale.
- vizează: formele fără fond; alegerile din trecut; corupția; conducerea despotică a prefectului; imoralitatea.

Comicul de nume este o altă modalitate de construire a personalității unui erou, specific de altfel în opera lui Caragiale. Semnificația numelui mai fusese folosită și înainte, în teatrul lui Vasile Alecsandri, care însă își numea eroii mult prea transparent pentru firea acestora: Pungescu, Clevetici, Răzvrătescu. Caragiale are un rafinament aparte în alegerea numelor, sugerând prin ele nu numai o trăsătură dominantă, ci chiar un întreg caracter:

Jupân Dumitrache Titircă - este stăpânul, conducătorul familiei și al prăvăliei de cherestea. Cuvântul "jupân" este un titlu onorific de politețe, devenit aici prenumele personajului, ceea ce sugerează satisfacția bărbatului că "s-a ajuns", parvenind pe scara socială la statutul onorabil de "negustor".

a) Zaharia Trahanache sugerează capacitatea de a se modela ușor, îl modelează interesul, ordinele superiorilor de la centru;

b) Cațavencu sugerează demagogia ("cață");

c) Farfuridi - Brânzovenescu cuplu comic, nume cu rezonanțe culinare;

d) Agamiță Dandanache urmașul prin nume al teribilului războinic din "Iliada" lui Homer, Agamemnon, cuceritor al Troiei; produce o adevărată dandana "prin aplicarea rece și cu metoda a machiaverticului.

e) Pristanda numele personajului este luat dintr-un joc moldovenesc în care se bate pasul într-o parte și în alta fără să se pornească niciunde, numele se potrivește perfect cu șiretenia primitivă a acestuia.

Comicul de caracter conturează personaje ridicole prin trăsături negative, tare morale, stârnind râsul cu scop moralizator, deoarece nimic nu îndreaptă mai bine defectele umane decât râsul: demagogul Cațavencu; ramolitul Dandanache; slugarnicul Pristanda; prostul fudul Farfuridi. Ion Luca Caragiale creează tipologii de personaje, dominate de trăsături morale negative, fapt pentru care Garabet Ibrăileanu afirma că autorul face concurență "stării civile". Personajele din comediile lui Caragiale sunt construite pe contradicția dintre esență și aparență, deoarece ele sunt dominate de o țară morală ce se ascunde sub aparența cinstei și a corectitudinii.

Comicul de caracter este ilustrat prin statutul social al personajelor, care determina atitudini și reacții în funcție de împrejurări și interese personale.

Rica Venturiano este ziarist, student în drept, dar gălăgios, incult și demagog. Atunci când tânărul este suspectat că face ochi dulci "damelor" de la masa lui Dumitrache, acesta îl numește "bagabontul", "scârța-scârța pe hârtie", "coate-goale", "moftangiul", "mațe-fripte". Când află că nu atentase la onoarea lui de familist, Jupân Dumitrache are o cu totul altă părere, consideră că tânărul este plin de calități și exclamă cu admirație: "Cum combate el, poate să ajungă și ministru". Zița este incultă și romantică, Chiriac este prost, egoist și limitat sufletește, iar Jupân Dumitrache este prost, primitiv și arțagos, fiind obsedat de "onoarea mea de familist", care îi este însă necinstită chiar de către omul lui de încredere.

Ca modalități de caracterizare directă/indirectă a personajelor, pe lângă propriile fapte, gânduri și atitudini (prin acțiune), sunt de remarcat în această comedie opiniile celorlalte personaje sau didascaliile foarte sugestive ale lui Caragiale. Un alt procedeu artistic de caracterizare a personajelor este monologul care, în comedia "O noapte furtunoasă", este reprezentativ în conturarea lui Spiridon, "băiat de procopseală în casa lui Titircă".

Comicul de intenție este o modalitate destul de rar întâlnită în literatură, ilustrând atitudinea autorului față de personaje și de situațiile în care acestea acționează. Pornind de la propria afirmație, aceea că "nimic nu arde pe ticăloși mai mult ca râsul", Caragiale își iubește cu patima personajele, îi e draga lumea aceasta degradată, care-i dă posibilitatea să-i

ridiculizeze moravurile locuitorilor din mahalalele bucureștene. De aceea, spectatorii, cititorii iubesc la rândul lor personajele lui Caragiale, deși unele sunt de-a dreptul imorale, ba chiar, multe dintre replicile lor sunt rostite și astăzi cu veselie și plăcere, întrucât ele nu și-au pierdut deloc sensul și esența. Caragiale este un scriitor obiectiv, dar nu este un scriitor indiferent - pare îngăduitor față de personajele sale, dar nu arată trăsăturile care-i fac pe oameni ridicoli, tratându-i cu ironie, punându-i în situații absurde, grotești, demontând mecanismele sufletești și reducându-i uneori la condiția simplificată a marionetei.

Tănăsioiu Adriana